Detta hade även samband med återupptäckten av J. S. Bachs musik och övriga kompositörer från barocken. Denna reformrörelse som till stor del uppstått i Weimarrepublikens liberala kulturklimat fick sedermera mycket stort genomslag i allt orgelbyggeri och nådde Sverige under 1930-talet.

Under 1950- och 60-talen utvecklades Orgelrörelsen till ett ofta tunt och vasst intonationssätt som ansågs både spegla de gamla orglarnas klang och sträva framåt. Delvis felaktiga analyser av de historiska förebilderna och överbetonande av akustiska teorier bidrog till detta klangideal. I Sverige kom Orgelrörelsens ideal under 1950- och 60-talen att tillämpas dogmatiskt i både orgelbygge och orgelundervisning. Det gamla och romantiska skulle rensas ut och förpassas till historien till förmån för vad man ansåg vara ”ren” och orgelegen musik från barocken och ny sakligheten. Många högklassiga instrument från 1800- och det tidiga 1900-talet kasserades eller byggdes om för att genomföra de nya idealen. I de nya s.k. neobarockorglarna tillämpades de klangliga idealen mycket strikt medan instrumenten tekniskt och estetiskt i sina detaljer ofta förblev industrimässigt sammansatta av från leverantörer prefabricerade delar. Eftersom många kyrkor byggdes under denna tid och det var stor efterfrågan på nya orglar tenderade många av dessa instrument att få karaktären av skrivbordsprodukter med standarddispositioner.

Redan i början av 1970-talet började man inse att man kastat ut barnet med badvattnet, och den romantiska musiken började åter komma till heders. Så småningom fick även orgelbyggeriet en mer nyanserad och mångsidig prägel där man inspirerades både av instrument från romantiken och den klassiska stilen bland bevarade svenska orglar från 17- och 1800-talet för att kunna skapa en större musikalisk bredd. Många romantiska instrument som byggdes om under 1960-talet har senare omvärderats och restaurerats till sitt ursprungliga skick såsom representanter för sin tid och goda instrument för den musik som skrevs för dem.

Uppståndelsen av Walkerorgeln i Linneryd markerar också ett hundra år sedan världen reste sig efter en annan pandemi. Vid den tiden gav orgeln uttryck för ljus, hopp och framtidstro. Samma mission gäller ännu idag och i morgon.

Alla orgel delar finns nu i Budapest i Ungern för restaurering och kommer att återinvigas i Linneryds kyrka under hösten 2021.

Följ restaureringen på vår hemsida WWW.svenskakyrkan.se/tingsryd

200601

Restaurering

Walckerorgeln

Linneryds kyrka

Vill DU lämna en gåva till restaurering av Walckerorgeln i Linneryds kyrka

Använd gärna: Bg 5350-1136 eller Swish 123 44 42 497

Märk inbetalningen med ”Gåva 4013”

TACK FÅR DIN GÅVA!

Svenska kyrkan
TINGSRYDS PASTORAT

Historik

Den ursprungliga orgeln bakom nuvarande fasad var byggd av August Rosenberg 1845. Av denna orgel finns endast fasadfronten och enstaka pipor kvar.

1922-23 byggde firman E. F. Walcker, Ludwigsburg, Tyskland en helt ny orgel bakom fasaden med nya fasadpipor. Firman E. F. Walcker grundades i Cannstadt, Tyskland 1780 av Johan Eberhardt Walcker.

Under 1800-talet utvecklades och växte firman under ledning av Eberhardt Friedrich Walcker till att bli ett av världens största orgelbyggerier som levererade berömda instrument till prestigefulla kyrkor och konsertsalar som t. ex. domkyrkan i Riga 1884, då världens största orgel med över 100 stämmor. Firman fortsatte in på 1900-talet att vara en av Europas mest kända som levererade orglar över hela världen.

Strax efter orgeln i Linneryd skulle firman leverera den över 100 stämmor stora orgeln till Blå Hallen i Stockholms Stadshus som är delvis bevarad i ombyggt skick.

Orgeln i Linneryd byggdes enligt tidens sed med pneumatisk traktur, dvs ett tryckluftssystem med små bälgar och membran för överföring av impuls från tangent till ventil. Dispositionen visar på en romantisk orgel mycket typisk för tiden. Det är allmänt känt att Walckers orglar från den här tiden har en mycket mäktig och grundtonsmättad klang.

Interiör i bevarat spelbord

1967 byggde Johannes Künkel en helt ny orgel helt i orgelrörelsens anda med mekanisk traktur och elektrisk registertraktur. Endast ett fåtal stämmor återanvändes från den tidigare orgeln. Orgeln byggdes i en tid då romantiska orglar inte ansågs värda att bevara.

Att den gamla orgeln ändå magasinerades på tornvinden är därför att betrakta som en sensation.

En återuppsättning och restaurering av orgeln måste anses angelägen med hänsyn till att den är en av endast tre komplett bevarade Walckerorglar i Sverige.

Det tidiga 1900-talets orgelestetik

Under 1800-talet utvecklades orgeln till att alltmer imitera symfoniorkestern och kom därmed att omfatta mer grundtonstämmor och stråkstämmor. Drivande i denna utveckling var bl.a. kompositörer som César Franck, Charles Marie Widor, Max Reger m.fl. samt orgelbyggarna Cavaille-Coll i Frankrike och firmorna Walcker och Sauer i Tyskland. Dessa nya typer av instrument krävde i ökande grad tekniska innovationer för att kunna göra snabba registerbyten och crescendo och diminuendo. I tidens anda skedde även en ökande industrialisering och standardisering av tillverkningsprocessen.

Bland annat uppfanns och utvecklades olika former av pneumatisk överföring från tangent till ventil för att få en mer lättspelad touche för att manövrera de alltmer luftslukande stämmorna.

Vid 1900-talets första årtionden hade utvecklingen lett till en hög standardisering av tillverkningen men med mycket hög hantverksskicklighet i de olika momenten. Resultatet blev instrument av mycket hög kvalitet i sitt slag. Orkesteridealet blev kvar ända fram till 1930-talet och i denna period var orgeln ett instrument inbyggt bakom en fasad som endast hade en stiliserad kulissfunktion utan proportion eller samband med instrumentet bakom som till del även var inbyggt i svällskåp. Klangen var grundtonsrik och mättad och orglarna hade en stor palett av olika stämmor i låga lägen för olika karaktärsstycken och en dynamik från pianopianissimo till forte fortissimo. Orglarna hade dessutom en viss klanglig avlägsenhet som stämde väl med detta ideal.

Det är i denna estetik som Walckerorgeln i Linneryd hör hemma.

Orgelrörelsen

Under början av 1900-talet hade orgelbyggeriet på många håll, särskilt i Tyskland nått en hög grad av industrialisering och standardisering där instrument kunde ”plockas ihop” till lämplig storlek för att passa ett bestämt kyrkorum.

Dessa orglars karaktär var romantisk med strävan att spegla symfoniorkesterns klang. En reaktion mot detta sätt att gestalta orglar initierades av Prof. Albert Schweizer i Elsass som förordade att man skulle sträva mot en mer orgelegen klang med placering av verk och pipor enligt den princip som kunde finnas i bevarade orglar från barocken.

Vänd sida